

Úvod do filozofie 1/Filozofie 1

Gnosticismus, manicheismus a období patristiky

Gnosticismus

- **gnóse** (řec. *gnósis* – "poznání") → duchovní a myšlenkové hnutí 1. st. n. l. ve východní části Římské říše;
- náboženské vlivy perské, syrské a židovské.

3 hlediska:

Theodicea – otázka ospravedlnění Boha a původu zla ve světě → „Proč dokonalý Bůh stvořil svět zla, z něhož musíme být teprve vykoupeni?“

Řešení: Bůh stvořitel (demiurg) vs. Bůh vykupitel (svrchovaně dobrý a nadřazený).

Gnóse jako poznání – poznání nastupuje místo víry → „*Duch zkoumá všechno, i hlubiny Boží.*“

Poznání boje Dobra a Zla v sobě samém.

Gnóse jako mystika (řec. myein = zavírat oči) – popření smyslového světa i logiky rozumu, poznání je v nevědomém, opojném či extatickém sjednocení s Bohem, které nelze popsat slovy.

Filón Alexandrijský (asi 25 př. n. l. – 50)

- alexandrijský žid, představitel eklekticismu;
- autor 50 spisů (asi dalších 20 se ztratilo);
- pravda je zjevena v posvátných spisech (řeční filosofové našli „jenom“ pravdu filosofickou!);
- od doslovného výkladu Bible k alegorickému;
- třetím (nejdůležitějším) pramenem poznání je *osvícení* (přicházející přímo od Boha!);

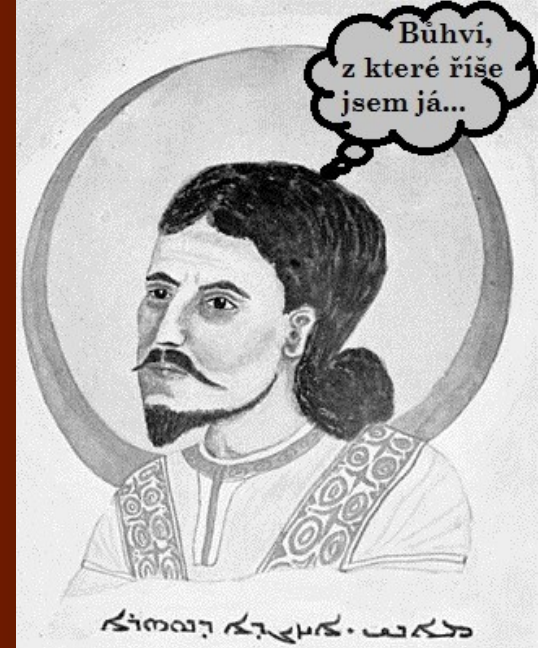
Snažil jsem se o spojení židovské víry a řecké filosofie, ale rabíni se na mě stejně vyprdli...

- Bůh je zbaven všech lidských vlastností, je zcela neurčitelný a nepoznatelný (*negativní teologie*);
- **Logos** (Syn Boží) není identický s Bohem, zajímá až druhé místo.

- tělo je „žalář“ a „hrob“ duše a cílem dobrého života je vysvobození duše z tohoto otroctví, tedy osvobození duše od smyslovosti potlačením afektů, aby mohla nazírat Boha a extázi se s ním sjednotit.
- empirická znalost představuje pouze přípravu na kontemplativní poznání Boha.

Mání (216 –277)

- perský prorok, zakladatel manicheismu;
- manicheismus jako náboženství askeze (vliv buddhismu);
- existují dvě říše: *Říše světla* (dobra) – ovládaná Otcem světla a *Říše temna* – ovládaná Otcem temna (žid. Jahve), Ježíš sestupuje z Říše světla;
- boj Dobra a Zla je věčným vesmírným principem;
- člověk se podle Ježíšova návodu musí vykoupit sám.

Raný středověk – období patristiky (1. stol. – do r. 800)

- *patristika* (z lat. pater = otec, míní se církevní Otcové);
- šíření křesťanství → misionářská činnost apoštolů (1. stol.) a 3 apoštolské cesty Pavla z Tarsu;
- r. 313 - *Milánský reskript*, Konstantin I. Veliký a tolerance křesťanství;
- r. 325 – *Nikajský koncil* (proti ariánské herezi);
- r. 392 – zákaz pohanských obětí.

Hlavní problémy a témata

1. Bůh a člověk

- Bůh jako všemohoucí stvořitel (*creatio ex nihilo*),

Bůh osobní, mezi stvořitelem a stvořením je nepřekonatelná propast;

- nejvyšší ctností je *pokora* před stvořitelem, největším hříchem je *pýcha* (*hybris*) → pocit rovnosti s Bohem;
- křesťanský Bůh je *milostivý a spásný*, k spáse je možné dojít jen Boží milostí skrze Božího Syna.

2. Člověk ve vztahu k člověku

- základní mravní požadavek → „*Miluj bližního svého jako sebe samého.*“
- všichni lidé jsou děti Boha a bratři a sestry Krista;
- nadnárodní rys křesťanství, bez stavovského omezení!

3. Člověk a svět

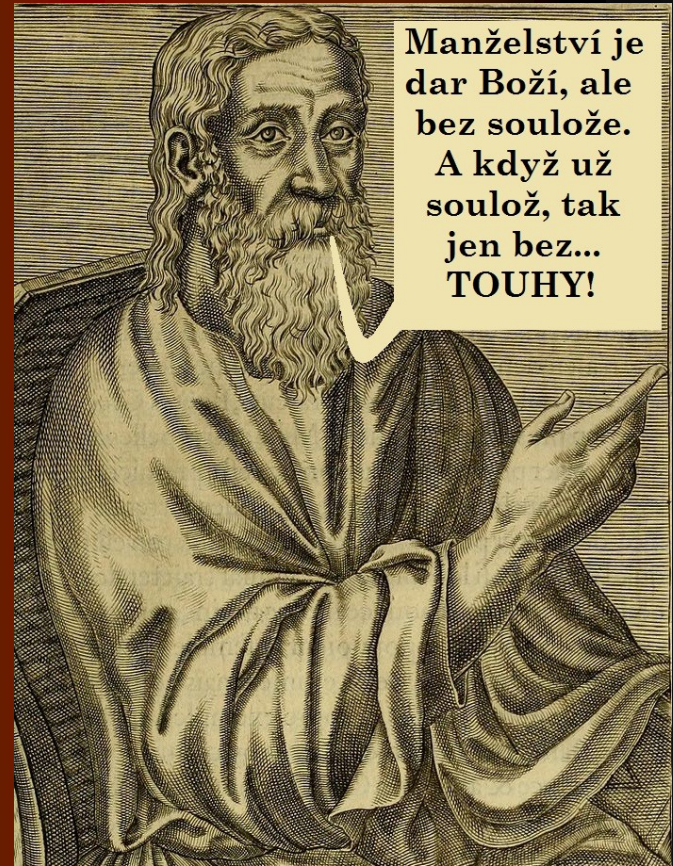
- vztah k mimosvětskému, k transcendentnímu Bohu → devalvace pozemského světa;
- cíl je v říši mimo tento svět (*vykoupení*).

Kléméns Alexandrijský (asi 150 – asi 215)

- vl. jménem Titus Flavius Clemens;
- apologeta, kritik gnóse a tvůrce křesťan. ortodoxie

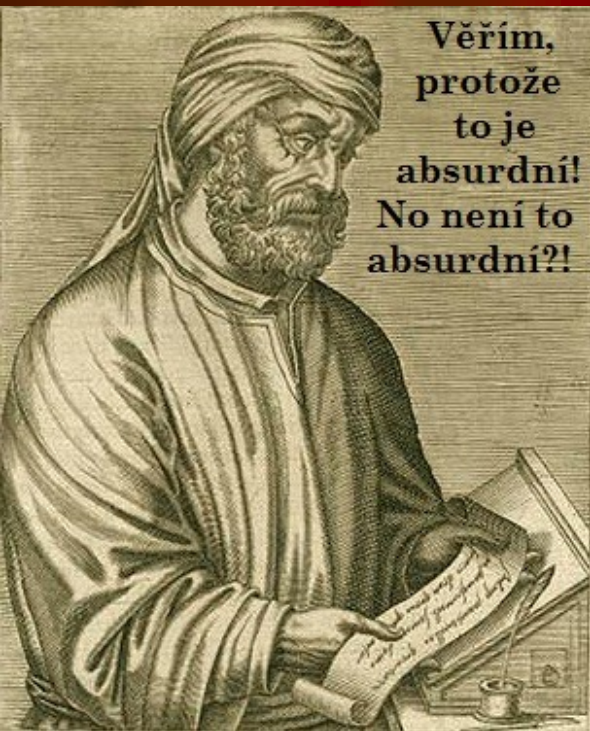
Dílo: *Výzva Řekům, Vychovatel, Pestré knihy.*

- je možné zkoumat filosof. a intelekt. otázky, aniž by byl člověk bludařem!
- filosofie připravila Řeky na příchod J. K. (podobně jako na něj Starý zákon připravil Židy);
- tvrdil, že J. K. měl skutečné tělo a že jedl a pil (nevěřil ale, že by jíst a pít *potřeboval!*).

Manželství je dar Boží, ale bez soulože. A když už soulož, tak jen bez... TOUHY!

Tertullianus (asi 160 – asi 220)

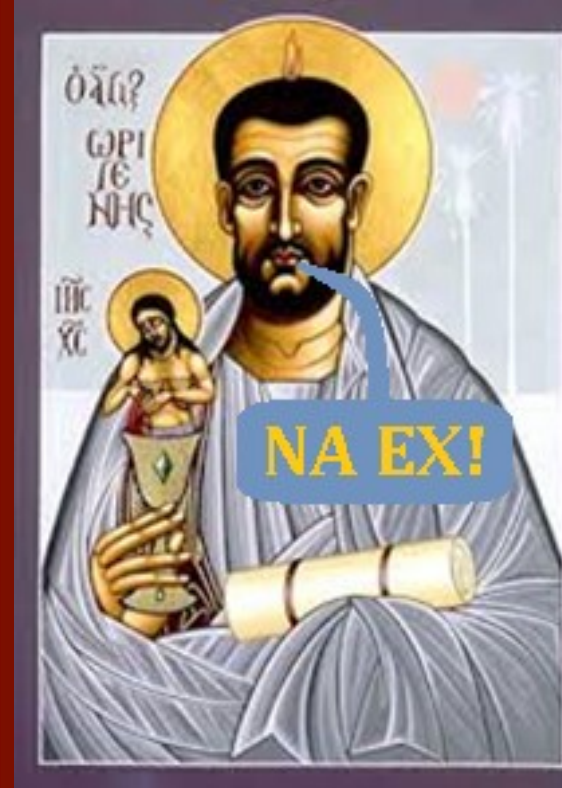

- otec latinské křest'. terminologie;
- obhájce (*apologeta*), „kt. se hájí, ale nikdy neomlouvá“;
- velký kritik gnóse i řecké filosofie!
- autor více než 30 spisů (*Obrana*, *O Kristově těle*, *O počestnosti*, ...).

-Bůh je jediná podstata ve třech osobách → Otec, Syn a Duch Svatý nejsou 3 odlišné bytosti, ale jedna bytost, která působí ve 3 různých úlohách.

Órigenés (185 – 254)

- zakladatel křesťanské teologie;
- umírá na následky mučení;
- filosofie jako „služka“ teologie;
- alegorický výklad Bible;
- po smrti odsouzen jako kacíř!

Dílo: *O zásadách (Peri archón), Výzva k mučednictví.*

- *Logos* je prostředníkem mezi Bohem a světem, vtělil se do Krista (je v podřízeném postavení vůči Otci); Boží Trojice je odstupňována, Syn je Otcem věčně plozen!

Eschatologie – na konci časů dojde k navrácení všeho k Bohu (*apokatastaze*) a k očistě všech vin.

- nezná věčné tresty pro hříšné; jen tresty časné, tj. očišťující.

Lidská duše – je nejen nesmrtelná, ale i věčná.

Že se nachází v hmotném těle, je zaviněno jejím hříchem a pádem. Zastává v plné míře učení o prvotním hříchu a zastává i křest novorozeňat.

- jedině v církvi je Kristova spásná milost a víra, proto „mimo církvev není spásy“.

Aurelius Augustinus z Hippa (354 – 430)

- zvaný též „učitel Západu“, nejhlubší a nejvýraznější osobnost patristiky;
- původně přívrženec manicheismu později skepticismu a novoplaton.;
- r. 387 konvertoval ke křesťanství (Tolle et lege!);

Dílo: *Proti akademikům* (skeptikům),

O svobodě vůle, O Trojici, O obci Boží, Vyznání.

- objev „nevědomí“, pevný bod je v hlubinách lidské duše, v nejistotě a pochybování, tedy v myšlení (*„Dubito, ergo sum“*);
- z nauky o Trojici odstraňuje podřazení Syna Otci, “božská substance“ existuje ve 3 osobách a v každé celá;
- filosofická reflexe času („Co dělal Bůh před stvořením světa?) → čas nelze oddělit od našeho vědomí! Minulost „existuje“ jen ve vzpomínce, budoucnost je v očekávání (ani jedno vlastně není skutečné). Skutečné je jen TEĎ.

- čas může být pouze tam, kde je nějaká změna, Bůh je neměnný, je mimo čas (a prostor).

Problém svobodné vůle

- proti Pelagiově koncepci o svobodě a bezhříšnosti člověka při narození → *teorie predestinace*. Svobodný a bez hříchu byl při narození jenom Adam, jeho hřích je však dědičný! Bůh může lidi vykoupit jenom milostí (ale ne všechny!). Odkud se bere na světě zlo? Zlo není jsoucnem...

Pár citátů...

„Jestliže mlčíš, mlč z lásky; jestliže mluvíš, mluv z lásky; jestliže zapomínáš, zapomínej z lásky; jestliže odpouštíš, odpouštěj z lásky.“

„Život je běh ke smrti, běh, ve kterém se nikdo nemůže třeba jen na okamžik zastavit nebo zpomalit.“

„S prodejnými ženami je to stejné jako se záchody v palácích. Jsou nepříjemné, ale jestliže je člověk odstraní, rozšíří se zápach a špína.“

„Nejvíce se mi na mně líbí, že se sám sobě nelíbím.“

Boetius

Když nepřišla Vendulka
utěšitelka, musel jsem
si vystačit s Filosofí...

Boëthius (480 – 524)

- křesťanský teolog a filosof, označován jako „poslední Říman“ a první filosof středověku/scholastiky.

Dílo: *Filosofie utěšitelkou* (*De consolatio philosophiae*), sepsané ve vězení před popravou.

- svět neovládá Štěstěna, nýbrž boží prozřetelnost;
- lidské štěstí nelze hledat v nahodilostech, v bohatství, hodnostech, moci a slávě (i nepříznivý osud bývá lidem prospěšný);
- blaho je možné nalézt pouze v nejvyšším dobru, jímž je Bůh.

A smysl lidské existence...

